

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ РОБІТНИКІВ ГІРНИЧОГО ПРОФІЛЮ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСВІДУ

Гірничодобувна промисловість є однією із стратегічних галузей економіки України. Її стан впливає на успішне функціонування держави в розвинутому економічному просторі. Перспективи удосконалення гірничодобувної промисловості в умовах соціально-економічного розвитку суспільства перебувають у прямій залежності від раціональної державної політики, що відображено у таких державних документах: Законі України «Про підвищення престижності шахтарської праці», Гірничому законі України, Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва.

Реалізація положень вище зазначених документів передбачає удосконалення організаційно-педагогічних засад професійної підготовки робітників гірничого профілю. І на нашу думку, доцільним було б звернутися до напрацювань, які вже мають достатньо цінний теоретичний та науково-практичний досвід.

Розвиток гірничої справи став предметом дослідження цілого ряду науковців. Так, окремі аспекти розвитку гірництва ґрунтовно описані у працях Г.Гайко, В.Білецького, Т.Мікось, Я.Хмура (становлення і розвиток гірничої справи та підземного будівництва на теренах України), Н.Горіна (схарактеризовано основні етапи надходження іноземних інвестицій у енергетичну промисловість України та їх вплив на технічне переоснащення рудників).

Деякі аспекти підготовки робітників висвітлено у працях, присвячених дослідженню питань розвитку професійно-технічної освіти, зокрема у наукових доробках В.Кізченко (аналіз культурного рівня робітничого класу України на початку ХХ століття); Н.Ничкало, М.Наказного (аспекти

неперервної професійної освіти); В.Безпалька, С.Гончаренка, Р.Гуревича, А.Молчанової (теоретичні підходи до проектування змісту освіти); Н.Кузьміної (формування особистісних і професійних якостей) та інших.

Водночас слід наголосити, що дослідження з проблеми організаційно-педагогічних засад підготовки робітників гірничого профілю практично відсутні.

У рамках нашого дослідження ми поставили за мету провести аналіз теоретичних і практичних підходів до підготовки робітників гірничого профілю з часів становлення незалежної України і до сьогодення.

Досягнення визначеної мети передбачало вирішення таких завдань:

- 1) проведення аналізу професійної підготовки робітників гірничого профілю (з 1991 року і до наших днів);
- 2) дослідження динаміки становлення і розвитку системи підготовки робітників гірничого профілю в незалежній Україні;
- 3) визначення та аналіз організаційно–педагогічних засад підготовки робітників гірничого профілю у означеному вище періоді.

В сучасних умовах виробництва Україна знаходиться в десятці світових лідерів за запасами залізних руд. Великі підтверджені запаси мають країни: Австралія, США, Канада, Бразилія, Китай, Казахстан, Індія, ПАР, Швеція. Їх сумарна частка у світових підтверджених запасах становить 79,7%. В Україні база залізорудної сировини представлена, в основному, Криворізьким залізорудним басейном. Вона складається з ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат», ПАТ «ЄВРАЗ СУХА БАЛКА», Шахтоуправління ПАТ «АрселорМітал Кривий Ріг» та ЗАТ «Запорізький залізорудний комбінат». Окрім того, база залізорудної сировини складається ще й з 6 гірничо-збагачувальних комбінатів (ГОК), які добувають руду відкритим способом. До них належать: ПАТ «Інгулецький ГЗК», ПАТ «Південний ГЗК», ГЗК ПАТ «Арселор Мітал Кривий Ріг», ПАТ «Центральний ГЗК», ПАТ «Північний ГЗК», ПАТ «Полтавський ГЗК». Також необхідно відзначити, що у Криворізькому залізорудному басейні

законсервовані діючі раніше шахти «Першотравнева», «ім.Артема», «Гігант» [10, с.2].

З огляду на викладене вище корисним буде здійснити аналіз підготовки фахівців гірничого профілю на Криворіжжі з часів здобуття Україною нового статусу незалежної держави, початком відтворювальних процесів у галузі освіти та промисловості в т.ч. гірничовидобувної і до сьогодні.

Після здобуття незалежності в Україні розпочалось формування нової державності. Аналізуючи вище означений період, можемо зазначити, що у спадок дісталась дуже слабка, непрацевдатна економіка, що викликало тривалу фінансову скруту в державі. А це спричинило руйнування промислового виробництва в усіх галузях народного господарства України.

Особливо це болісно торкнулося гірничовидобувної галузі Кривбасу. Її відсталий технічний рівень не дозволяв залізорудній продукції через низьку якість на рівних конкурувати на міжнародних ринках збуту за умов ринкової економіки. За висновком Д.І.Кана, галузь потрапила в скрутне становище. Гостро і невідкладно постало питання: як зберегти промисловий потенціал, кадри. Задля вирішення проблеми почали впроваджувати новий господарський механізм – перехід на акціонування гірничорудних підприємств [3, с.436].

Відтак, значно скоротилась мережа професійно-технічних навчальних закладів гірничого профілю [2, с.10].

Разом з тим за роки незалежності України відбулися певні позитивні зрушення. Розгорнулись практичні дії щодо втілення реформаційних перетворень, зокрема навчальні заклади почали надавати платні освітні послуги; затверджено стратегію на підготовку кваліфікованих робітників з нових напрямів інтегрованих професій. Так з'явилися інтегровані професії:

- прохідник. Машиніст електровоза. Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту устаткування;
- гірник підземний. Машиніст підземних установок;
- електрослюсар підземний. Електрогазозварник;

– машиніст електровоза підземний. Електрослюсар (слюсар) черговий та з ремонту обладнання та ін., які зумовили необхідність змін у змісті і формах організації підготовки кваліфікованих робітників [8].

Розпочато процес оновлення змісту професійно-технічної освіти з урахуванням вітчизняних та світових тенденцій. Затверджено Національну доктрину розвитку освіти (2001 р.), де окреслені кроки щодо інноваційного розвитку системи [6, с.12]. В Концепції розвитку професійно-технічної освіти (2004 р.) обґрунтовано систему концептуальних ідей і поглядів, спрямованих на підвищенні якості профтехосвіти, адаптації системи до соціально орієнтованої ринкової економіки [4,с.4]. На відміну від попереднього Тимчасового переліку професій створено новий Державний перелік професій, адаптований до вимог виробництва.

Водночас, на сьогодні стан справ у системі професійно-технічної освіти, темпи та обсяги перетворень не повною мірою відповідають потребам.

З 2000 року ефективно здійснюється реструктуризація гірничорудної промисловості [3, с.436]. На зміну ручним перфораторам приходять самохідні прохідницькі комплекси; на зміну навантажувальним машинам - навантажувально - доставочні машини Atlascopko, Sandvik, Fadroma Впроваджується безлюдна проходка вертикальних виробок, де немає робітників, а всі процеси автоматично виконуються машинами. Управління цими машинами робітники виконують з ближніх штреків або ходків з допомогою комбайнів [9,с.34].

Але, як зазначає І.Л.Лікарчук, професійні знання більшості робітників залишаються на рівні технологій 70 – 80-х років, відповідно значна частина випускників не користується попитом на ринку праці [5,с.16].

Такий стан підготовки, на думку С.М.Ніколаєнка, склався внаслідок не відповідності формату навчально-виховного процесу вимогам ринку праці. Не сприяє вирішенню цієї проблеми і рівень взаємодії з соціальними партнерами. Поки що відсутні суспільна відповідальність за якість професійної освіти тих, хто причетний до її забезпечення. Реструктуризація та подрібнення

підприємств, зміна їх форм власності, закриття потужних підприємств, політичні зміни зруйнували партнерські зв'язки з навчальними закладами. Роботодавці здебільшого не беруть участі у формуванні змісту професійної освіти та забезпеченні якісної професійно – практичної підготовки учнів [7, с.346].

Як наголошує Б.М.Жебровський, якісна підготовка кваліфікованих робітників залежить і від відповідної матеріальної бази. Її відновлення та осучаснення повинно відбуватися шляхом тісної співпраці ПТНЗ з підприємством, соціальним партнером, залучення матеріально – технічної бази виробництва [1, с.26].

Всі ці болючі питання гостро постають на фоні трьох загальноновизначених проблем професійно-технічної освіти України, на які звертає увагу дослідник Л.Л.Сущенко [11, с.28]:

1. Значне відставання змісту професійно-технічної освіти від потреб країни і ринку праці.
2. Деформація структури і обсягів підготовки кадрів, яка явно не відповідає реальним потребам ринку праці.
3. Вкрай неефективне використання державних коштів.

Таким чином, аналіз розвитку гірничодобувної промисловості та професійної підготовки робітників гірничого профілю, здійснений на підставі наукової літератури, документів і матеріалів з часів здобуття незалежності України і до сьогодні, дозволив визначити цілу низку заходів, що були спрямовані на покращення професійної підготовки робітників гірничого профілю, а саме:

- співпраці роботодавців з професійно-технічними навчальними закладами;
- оновлення змісту та навчально-методичного забезпечення професійної підготовки, запровадження новітніх форм професійно-практичної підготовки учнів;

- підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів у відповідності з вимогами сучасного ринку праці.

Зроблений аналіз підтверджує практичну значущість попереднього досвіду професійної підготовки. Встановлені факти дають підстави стверджувати про певну циклічність розвитку системи професійної підготовки робітників гірничого профілю, яка обумовлена соціально-економічним становищем держави на різних етапах, державною політикою щодо розвитку гірничодобувної промисловості.

Проведений аналіз професійної підготовки робітників гірничого профілю спрямовує нас на дослідження проблеми професійної підготовки робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу у педагогічній теорії. Це стане предметом дослідження в подальшому.

Література

1. Актуальні питання підготовки кваліфікованих робітничих кадрів для промисловості: Матеріал і документи Всеукраїнського семінару – наради (м. Донецьк, 22 – 23 листопада 2006 року). Київ, МОН України, 2007. – 140 с.

2. До 70 річчя створення ПТО. Історія розвитку та створення професійно-технічної освіти - Електрон. дані. – Режим доступу: – Назва з екрана: http://gvpl.at.ua/news/do_70_richchja_stvorennjaptoistorijarozvitku_ta_stvorennja_profesijno_tekhnichnoji_osviti.

3. Кан Д.І. Документально-публіцистична доповідь «Місто бойової і трудової звитяги» - Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – 448 с.

4. Концепція розвитку професійно – технічної (професійної) освіти в Україні // Освіта України. – 2004. – 20 липня (№ 56 - 57).

5. Лікарчук І.Л. Професійно – технічна освіта України: історичний шлях і перспективи [Монографія]. – К.: Педагогіка, 1999. – С.228.

6. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. - № 2 – С. 9 -22.

7. Ніколаєнко С.М. Управління якістю вищої освіти: теорія, аналіз і тенденції розвитку: Монографія. – К.: Київ. нац. торг. – екон. Ун-т, 2007. – 519 с.

8. Професійно – технічна освіта в Україні. Навчальні заклади - *Електрон. дані.* – Режим доступу: – Назва з екрана: <https://proftekhosvita.org.ua/uk/establishment/ei/>

9. Стойчик Т.І. Підготовка кваліфікованих робітників в умовах ПТНЗ гірничого профілю / Т.І.Стойчик // Професійно-технічна освіта. – 2012. – №4. – С.34-36.

10. Сторчак С.О. Кого збагачує українська руда. Перспективи розвитку гірничорудної промисловості України. // Дзеркало тижня. Україна. - №19, 20 травня 2005.

11. Сущенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / Лілія Леонідівна Сущенцева; за ред. Н.Г.Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 439 с.

Тетяна Стойчик

Сучасний стан професійної підготовки робітників гірничого профілю через призму досвіду

У статті на основі проведеного аналізу розвитку підготовки кваліфікованих робітників гірничого профілю в період від здобуття незалежності України до сьогодні, висвітлено особливості організаційно-педагогічних засад та розкрито сучасний стан підготовки робітників гірничого профілю в умовах професійно-технічного навчального закладу.

Ключові слова: професійно-технічний навчальний заклад, гірничодобувна промисловість, професійна підготовка, організаційно-педагогічні засади, кваліфікований робітник.

Татьяна Стойчик

Современное состояние профессиональной подготовки рабочих горного профиля через призму опыта

В статье на основании проведенного анализа развития подготовки, квалифицированных рабочих горного профиля в период от истоков независимости Украины к современности, освещено особенности организационно-педагогических начал и раскрыто современное состояние подготовки рабочих горного профиля в условиях профессионально-технического учебного заведения.

Ключевые слова: профессионально-техническое учебное заведение, горнодобывающая промышленность, профессиональная подготовка, организационно-педагогические начала, квалифицированный рабочий.

Tatyana Stoychuk

Modern condition of professional preparation workers of mountain profile through prism experience

In the article on the basis of the conducted analysis of development preparation of skilled workers of mountain profile in a period from finding of independence of Ukraine to present time, the features of organizationally-pedagogical bases are lighted up and the modern state preparation workers of mountain profile is exposed in terms professionally - technical educational establishment.

Keywords: vocational educational establishment, mining industry, professional preparation, organizationally-pedagogical bases, skilled worker.